

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تحقیقات ریاست علمی کشور

بازخوانی انتقادی ادبیات خوبه اخلاق فناوری اطلاعات

مقدمه

علیرضا عسگرزاده

مدیر گروه و دانشیار گروه مدیریت فناوری اطلاعات - دانشگاه تربیت مدرس

لیلا ناصریان

استادیار پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایجاد)

صبا صارمه‌نیا

دانشجوی دوره دکتری مدیریت فناوری اطلاعات دانشگاه تربیت مدرس

مناسدی

دانشجوی دوره دکتری مدیریت فناوری اطلاعات دانشگاه تربیت مدرس

عنوان و نام پدیدآور : بازخوانی انتقادی ادبیات حوزه اخلاق فناوری اطلاعات / تألیف علیرضا حسن‌زاده، ... [و دیگران]؛
ویراستار علمی و ادبی نصرالله حسن‌زاده و علیرضا کیودان.

مشخصات نشر : تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۲۴۵ ص.: جدول، نمودار (رنگی).

ISBN: 978-964-8041-80-4

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۴۱-۸۰-۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت : تألیف علیرضا حسن‌زاده، لیلا نامداریان، صبا صارمی‌نیا، منا اسدی.

یادداشت : کتابنامه: ص. [۲۳۳]-۲۴۵.

موضوع : تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات -- جنبه‌های اخلاقی

موضوع : Information and communications technologies -- Moral and ethical aspects

موضوع: مهندسان کامپیوتر -- اخلاق حرفه‌ای

موضوع : Professional ethics -- Computer engineers

موضوع : جامعه اطلاعاتی -- جنبه‌های اخلاقی

موضوع : Information society -- Moral and ethical aspects

شناسه افزوده : حسن‌زاده، علیرضا، ۱۳۴۴- : شناسه افزوده

شناسه افزوده : کیودان، علیرضا، ۱۳۵۲- : ویراستار

شناسه افزوده : National Research Institute for Science Policy (NRISP) : رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۶/۵۸۲ ب/۲

رده‌بندی دیویی : ۴۷۴۷۱۵۸ : شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۴۷۱۵۸

بازخوانی انتقادی ادبیات حوزه اخلاق فناوری اطلاعات

نگارندگان:

علیرضا حسن‌زاده، لیلا نامداریان، صبا صارمی‌نیا، منا اسدی

ویراستار علمی و ادبی: نصرالله حسن‌زاده، علیرضا کیودان

صفحه‌آرایی: علیرضا کیودان

طراحی جلد: دل‌آرام مهین‌ترابی

ناشر: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

چاپ: عرفان

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۴۱-۸۰-۴

توزیع و پخش: نشر چاپار ۸۸۹۹۶۸۰

نشانی ناشر: تهران، میدان ونک، خیابان ملاصدرا، خیابان شیراز جنوبی، خیابان سهیل، پلاک ۹

وبگاه: www.nrisp.ac.ir تلفن: ۸۸۰۳۶۱۴۴

قیمت: ۲۳۰,۰۰۰ ریال

صحت مطالب این کتاب بر عهده صاحبان اثر است.

تجدید چاپ این کتاب توسط سایر انتشارات؛ طبق توافق با صاحبان اثر به مدت ۷ سال
منوط به اخذ موافقت از مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور است.

فهرست مطالب

۱۱	کتاب در یک نگاه
۱۲	پیش گفتار
۱۵	فصل اول: اخلاق فناوری اطلاعات
۱۵	۱-۱. مقدمه
۱۷	۲-۱. اخلاق فناوری اطلاعات
۱۷	۱-۱. اخلاق
۱۸	۲-۱. سبب اخلاق
۱۸	۳-۲-۱. تئوری‌های فلسفی اصول اخلاقی
۲۳	۴-۲-۱. اخلاق و فناوری اطلاعات
۳۷	۵-۲-۱. روند مباحث نظری اخلاق در فناوری اطلاعات
۵۳	۳-۱. جمع‌بندی
۵۵	فصل دوم: جامعه اطلاعاتی و ویژگی‌های آن
۵۵	۱-۲. مقدمه
۵۶	۲-۲. مفهوم جامعه اطلاعاتی یا اقتصاد دیجیتال
۵۷	۳-۲. جامعه اطلاعاتی و زیرساخت‌های آن
۵۷	۱-۳-۲. انقلاب جامعه اطلاعاتی
۵۸	۲-۳-۲. ویژگی‌های جامعه اطلاعاتی
۵۹	۳-۳-۲. محرک‌های جامعه اطلاعاتی
۶۴	۴-۳-۲. مزایای جامعه اطلاعاتی
۶۴	۵-۳-۲. چالش‌های جامعه اطلاعاتی
۶۴	۶-۳-۲. مؤلفه‌های جامعه اطلاعاتی

۴-۲. آمادگی الکترونیک، معنا و خواستگاه.....	۶۹
۵-۲. اخلاق در جامعه اطلاعاتی.....	۷۲
۶-۲. جمع‌بندی.....	۷۶
فصل سوم: مروری بر تحولات اجتماعی و اخلاقی در جامعه اطلاعاتی	
۱-۳. مقدمه.....	۷۷
۲-۳. پنج «منظر» جامعه اطلاعاتی.....	۷۸
۱-۳. ۱-۱. طر فنی.....	۷۸
۲-۳. ۲-۲. منظر اجتماعی.....	۷۸
۳-۳. ۳-۲. منظر زمانی.....	۷۹
۴-۳. ۴-۲. منظر مکانی.....	۷۹
۵-۳. ۵-۲. منظر فرهنگی.....	۷۹
۳-۳. ۳-۳. سیر تکاملی جامعه اطلاعاتی.....	۸۰
۴-۳. ۴-۳. تحولات اجتماعی و اخلاقی در جامعه اطلاعاتی.....	۸۶
۵-۳. ۵-۳. جمع‌بندی.....	۹۰
فصل چهارم: اخلاق فناوری اطلاعات: چالش‌ها و چاره‌اندیشی‌ها	
۱-۴. مقدمه.....	۹۱
۲-۴. چالش‌های عمده اخلاق فناوری اطلاعات و چاره‌اندیشی‌های آن از دیدگاه صاحب‌نظران.....	۹۲
۱-۴. ۱-۲. چالش شفافیت اطلاعات.....	۹۲
۲-۴. ۲-۲. نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در عدالت اجتماعی.....	۹۹
۳-۴. ۳-۲. اخلاق جهانی اطلاعات و چالش نسبیّت فرهنگی.....	۱۰۲
۳-۴. ۳-۴. جمع‌بندی.....	۱۰۵

فصل پنجم: فهرستی از مسائل اخلاقی مطرح در حوزه فناوری اطلاعات ۱۰۷

۱-۵. مقدمه ۱۰۷

۲-۵. تحلیل انتقادی نظرات مهم‌ترین صاحب‌نظران در زمینه مسائل اخلاقی مطرح در

حوزه فناوری اطلاعات ۱۰۷

۱-۲-۵. نظر جانسون در مورد مسائل اخلاقی در اخلاق رایانه ۱۰۷

۲-۲-۵. گمنامی آنلاین از دیدگاه والانس ۱۱۰

۳-۲-۵. جرایم رایانه‌ای از دیدگاه میگاکیزا ۱۱۳

۴-۲-۵. نه‌م‌نامه اصلی اخلاقی در جامعه اطلاعاتی مطرح شده توسط اجلاس جهانی

سازمان دریاباره جامعه اطلاعاتی ۱۱۹

۵-۲-۵. مسئله بین‌های اخلاق رایانه از دیدگاه فلوریدی و ساندروز ۱۲۴

۶-۲-۵. مسئله شکاف دیجیتال از دیدگاه فلوریدی ۱۲۶

۷-۲-۵. مسائل اخلاقی و امنیتی در عصر اطلاعات در سیر تاریخی فناوری

اطلاعات از دیدگاه میگاکیزا ۱۲۹

۸-۲-۵. کدهای اخلاقی در عصر اطلاعات از دیدگاه میگاکیزا ۱۳۳

۹-۲-۵. مسئله حفظ حریم شخصی و رضایت آگاهانه از دیدگاه هرمان تاوانی ۱۳۹

۱۰-۲-۵. مسئله سرقت ادبی اینترنتی از دیدگاه تاوانلی و پارک ۱۴۳

۱۱-۲-۵. مسئله اطلاعات شخصی، موتورهای جستجو و حفظ حریم خصوصی از

دیدگاه هرمان تاوانی ۱۴۶

۱۲-۲-۵. مسئله جنبه‌های اخلاقی امنیت اطلاعات و حفظ حریم خصوصی از

دیدگاه فلیپ بری ۱۵۰

۱۳-۲-۵. مسئله شبکه‌های اجتماعی و حفظ حریم خصوصی از دیدگاه اسپینللو ۱۵۶

۱۴-۲-۵. مسئولیت گذشته‌نگر و مسئولیت آینده‌نگر، مسئولیت اخلاقی

ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی از دیدگاه ودر ۱۶۰

- ۱۵-۲-۵. مسائل اخلاقی در جستجوی آنلاین از دیدگاه براکمن ۱۶۳
- ۱۶-۲-۵. مسائل پایش کارکنان از دیدگاه مارتین و فریمن ۱۶۶
- ۱۷-۲-۵. سیستم‌های کامپیوتری و مسئولیت از دیدگاه جانسون و پاورز ۱۶۹
- ۱۸-۲-۵. مبانی اخلاقی مالکیت فکری در عصر فناوری اطلاعات از دیدگاه اسپینللو ۱۷۲
- ۱۹-۲-۵. اخلاق در بازی‌های کامپیوتری از دیدگاه سیکارت ۱۷۷
- ۲۰-۲-۵. اخلاق روباتیک از دیدگاه جیمز مور ۱۸۰
- ۳-۵. جمع‌بندی ۱۸۵
- فصل ششم: نگاهی راهبردی بر اصول و رهنمودها در اخلاق فناوری اطلاعات ۱۸۷
- ۱-۳. مقدمه ۱۸۷
- ۲-۶. امکانات تازه و خلاقانه سیاست‌گذاری ۱۸۸
- ۳-۶. اسناد راهبردی جهان در خصوص ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی ۱۸۹
- ۱-۳-۶. اسناد ژنو در سال ۲۰۰۳ و ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی ۱۹۲
- ۲-۳-۶. اسناد تونس در سال ۲۰۰۵ و ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی ۱۹۵
- ۳-۳-۶. اقدامات یونسکو و ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی ۱۹۷
- ۴-۶. اسناد راهبردی ایران در خصوص ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی ۲۰۴
- ۱-۴-۶. برنامه چهارم توسعه و ابعاد اخلاقی جامعه اطلاعاتی ۲۰۴
- ۲-۴-۶. سند راهبردی اخلاق فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران ۲۰۵
- ۵-۶. جمع‌بندی ۲۱۲
- فصل هفتم: چشم‌اندازی به آینده اخلاق فناوری اطلاعات ۲۱۳
- ۱-۷. مقدمه ۲۱۳
- ۲-۷. مروری بر تطور تاریخی اخلاق اطلاعات ۲۱۵
- ۳-۷. سناریوهای آینده فناوری اطلاعات و ارتباطات ۲۱۹

۲۲۱.....	۴-۷. اخلاق فناوری اطلاعات به مثابه حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای
۲۲۳.....	۵-۷. چشم‌انداز آتی اخلاق فناوری اطلاعات
۲۲۳.....	۵-۷-۱. چشم‌انداز آتی اخلاق فناوری اطلاعات از دیدگاه گورنیاک
۲۲۶.....	۵-۷-۲. چشم‌انداز آتی اخلاق فناوری اطلاعات از دیدگاه جانسون
۲۲۷.....	۶-۷. برخی رهیافت‌های متعدد فلسفی نسبت به اخلاق فناوری اطلاعات
۲۲۹.....	۷-۷. جمع‌بندی
۲۳۰.....	۸-۷. نتیجه‌گیری
۲۳۳.....	منابع
۲۳۳.....	منابع فارسی
۲۳۹.....	منابع لاتین

کتاب در یک نگاه

به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش سازنده‌ای در افزایش کارایی و اثربخشی سازمان‌ها داشته اما مشکلات اخلاقی متعددی را نیز به بار آورده است. بنابراین ضروری است که در کنار به کارگیری فناوری اطلاعات، اخلاق فناوری اطلاعات نیز به بحث گردد تا در عین توجه به مخاطرات اخلاقی ناشی از به کارگیری فناوری اطلاعات، از فرصت‌های حاصل از آن به‌صورت بهینه استفاده فراهم گردد. در واقع حوزه اخلاق فناوری اطلاعات یکی از قلمروهای مهم در اخلاق علم و فناوری است. اخلاق فناوری اطلاعات را به گسترده‌ترین معنا می‌توان شاخه‌ای از اخلاق کاربردی به‌شمار آورد که به تحلیل آثار اجتماعی و اخلاقی فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌پردازد. اهمیت این موضوع و مباحثی از این قبیل در دنیای پیچیده امروز، بسیاری از کارشناسان و دست‌اندرکاران مرتبط را به اندیشه و پژوهش در این زمینه شمع کرده است. کتاب حاضر در هفت فصل به بررسی و تحلیل انتقادی ادبیات حوزه اخلاق فناوری اطلاعات می‌پردازد. در اولین فصل ضمن بررسی اخلاق از دیدگاه‌های مختلف، روند مطالعات در حوزه مباحث اخلاقی در فناوری اطلاعات در جهان و ایران بررسی، تحلیل و مقایسه تطبیقی می‌شود. در فصل دوم، مفهوم جامعه اطلاعات به‌عنوان یک جامعه فراصنعتی مطرح می‌شود و محرک‌های اصلی حرکت به‌سوی جامعه اطلاعاتی بیان می‌گردد. در فصل سوم مروری بر تحولات اجتماعی و اخلاقی در جامعه اطلاعاتی صورت می‌گیرد. در فصل چهارم، مهم‌ترین چالش‌ها و چاره‌اندیشی‌های اخلاق فناوری از دیدگاه صاحب‌نظران عمده مطرح شده و مورد تحلیل انتقادی قرار می‌گیرد. در فصل پنجم، مهم‌ترین مسائل اخلاق فناوری اطلاعات از دیدگاه صاحب‌نظران عمده مطرح می‌شود و مورد تحلیل انتقادی قرار می‌گیرد. در فصل ششم تحت عنوان نگاهی راهبردی برای تدوین رهنمودها در اخلاق فناوری اطلاعات، تلاش‌های داخلی و خارجی به‌منظور پرکردن خلاهای سیاست‌گذاری ناشی از امکانات جدید فناوری اطلاعات و ارتباطات مورد اشاره قرار می‌گیرد. در فصل هفتم با نگاهی گذرا به تاریخ تکامل اخلاق فناوری اطلاعات و به‌دنبال شکل‌گیری موضوعات و مسائل مطرح در این قلمرو، چشم‌انداز اخلاق فناوری اطلاعات ترسیم می‌شود. این کتاب می‌تواند مورد استفاده دانشجویان رشته مدیریت فناوری اطلاعات، مهندسی فناوری اطلاعات، کامپیوتر و رشته‌های وابسته قرار گیرد.